

תקציר

מחקר זה מתמקד בשלב ההתפתחותי הנחקר רבות בעשור האחרון, בשם "הבגרות הצומחת". שלב זה מתייחס לצעירים בגילאי עשרים-שלושים לחייהם, העוברים תהליכים פנימיים ושינויים מציאותיים במהלך המעבר ההדרגתי לחיים כבוגרים. בשונה ממחקרי עבר, המחקר הנוכחי התמקד בחתך אוכלוסיה שטרם קיבל התייחסות מחקרית בהקשר זה: אוכלוסיית צעירים המצויים בסיכון.

צעירים בסיכון הנם צעירים שנפלטו ממסגרות החברה הנורמטיביות, ולא הצליחו לעמוד במטלות התפתחותיות נורמטיביות שונות (דוגמת מציאת כיוון תעסוקתי הולם להמשך חייהם כבוגרים). הם חשים מנותקים משאר בני גילם ומהחברה בכלל. רבים מהם אינם מחפשים חלופה חינוכית או תעסוקתית. הם מצויים בסיכון של ניתוק ממערכות החיים הנורמטיביות, חשים מתוסכלים ומנוכרים ומהווים קבוצה בסיכון לשוטטות ולפעילויות מסוכנות אחרות.

בדומה למחקרי עבר, נבחנו הקשרים בין גורמי "הון אישי" (מאפייני אישיות) ו"הון חברתי" (גורמי תמיכה) ובין טיב ההסתגלות של הצעירים. כמו כן, בשל מאפייני המיוחדים של קבוצת המשתתפים במחקר, התייחסנו למאפיין נוסף, שטרם נבחן בהקשר זה, והוא חוויית הניכור של הצעירים והקשר שלה להסתגלותם. לאור מאפייני הייחודיים של קבוצת המשתתפים במחקר, ציפינו כי חוויית הניכור של הצעירים תהיה קשורה אף היא לטיב ההסתגלות של הצעירים לשינויים אותם הם נדרשים לעבור בשלב "הבגרות הצומחת".

הצעירים שהשתתפו במחקר זה היו צעירים מרקע קשה, שלא הצליחו למצוא את דרכם בעולם העבודה בכוחות עצמם, ולכן הופנו על ידי לשכות הרווחה והיחידות לקידום נוער לקורסים להכשרה מקצועית שתעניק להם אפשרות למוביליות חברתית. הנבדקים במחקר השתתפו במספר קורסים - בישול, קונדיטוריה, מכונאות רכב, מיזוג וקירור וכדומה, המהווים מדגם מייצג של הקורסים להכשרה מקצועית.

מודל המחקר בו השתמשנו היה של מחקר אורך כמו-ניסויי, ובו נבחנו הקשרים בין חוויית הניכור וגורמי אישיות ותמיכה ובין רמת ההסתגלות הכללית של הצעירים לאורך חצי שנה. בנוסף, נבחנו הקשרים בין רמות הניכור וגורמי אישיות ותמיכה לבין אופי ההשפעה של הקורסים להכשרה מקצועית על הצעירים.

הצעירים נבדקו בשלוש נקודות זמן. המדידה הראשונה נערכה עם תחילת הקורסים להכשרה מקצועית וכללה 257 משיבים (171 גברים, 86 נשים). המדידה השנייה נערכה עם סיום הקורסים וכללה 211 משיבים (141 גברים, 70 נשים). המדידה השלישית נערכה חצי שנה לאחר סיום הקורסים וכללה 117 נבדקים, מתוכם 86 גברים ו-31 נשים. בשתי הבדיקות הראשונות נבחנו מדדי אישיות (תלותיות, ביקורתיות ויעילות), תמיכה, ניכור והסתגלות. בשל מאפייני הייחודיים של קבוצת המשתתפים במחקר, שיערנו כי משתני אישיות ותמיכה דלים יובילו לרמות ניכור גבוהות יותר, ואלו בתורן, תתקשרנה לרמות הסתגלות נמוכות יותר וגם תהינה קשורות לשינויים שיחולו בעקבות הקורסים להכשרה מקצועית.

ממצאי המחקר לא תאמו את השערותינו באופן מלא. מחד גיסא, כבממצאי מחקרי עבר בקרב אוכלוסיות צעירים שאינם בסיכון, גם במחקר זה נמצא כי מדדי האישיות והתמיכה (ולא הניכור) הם המנבאים את טיב ההסתגלות של הצעירים. מאידך גיסא, את השינוי שחל בעקבות הקורס ניבאה בעיקר רמת הניכור שחשו הצעירים ממשפחותיהם (ולא גורמי האישיות או

התמיכה): צעירים שדיווחו על חווית ניכור גבוהה ממשפחותיהם נטו לדווח על ירידה במדדי הסתגלות שונים לאחר הקורס להכשרה מקצועית, ואילו צעירים שדיווחו על חווית ניכור נמוכה ממשפחותיהם דיווחו על עליה בהסתגלות בעקבות הקורס. בנוסף לכך, ממצא מפתיע שעלה מנתוני המחקר היה כי ככלל, הצעירים דיווחו על ירידה בהסתגלות בעקבות הקורסים להכשרה מקצועית.

מתוך ממצאי המחקר עולה כי חווית הניכור מהמשפחה משחקת מקום מרכזי ביכולתם של הצעירים בסיכון לחולל שינוי, לצמוח ולהתפתח אל מחוץ לדפוסי ההסתגלות הבעייתיים שיצרו. ממצאי המחקר מדגישים את הצורך בשינוי ההתייחסות לקורסים להכשרה מקצועית כמסגרות הכשרה גרידא, ומעלה את הצורך בהתייחסות רגשית-תמיכתית לצעירים בסיכון. למחקר זה מספר מגבלות. ראשית, במחקר השתתפו אך ורק צעירים בסיכון המשתתפים בקורסים להכשרה מקצועית. לפיכך מוגבלות מסקנותיו של מחקר זה לאוכלוסייה זו בלבד. בנוסף, רוב המשתתפים במחקר היו גברים, יחס שמקשה על יכולתנו להכליל את הממצאים גם לגבי נשים. כמו כן, יש לזכור כי הסתמכנו על אינפורמציה שנאספה מהצעירים עצמם בלבד, וייתכן כי מוטב היה להסתמך על מקורות אינפורמציה נוספים על מנת להגביר את תוקף המשתנים שנמדדו.